

GO‘ZALLIK NIQOBIDAGI TANAZZUL: OSKAR UAYLD IJODIDA GEDONISTIK G‘OYALAR TALQINI

<https://doi.org/10.70728/phil.v05.i05.021>

Yusupova Gulcharos Yunusali qizi
gulcharosyusupova003@gmail.com

Ilmiy rahbar: Qurbonova Feruza A‘zamovna
Qo‘qon davlat universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada Oskar Uayldning “Dorian Greyning portreti” romani misolida tashqi estetik joziba va ichki ma’naviy tanazzul o‘rtasidagi ziddiyatlar tadqiq etilgan. Asardagi Lord Genri obrazi orqali gedonistik g‘oyalarning inson ongi va ruhiyatiga ko‘rsatadigan manipulyativ ta’siri, so‘z qudrati va uning halokatli oqibatlari falsafiy-psixologik jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada Dorian Greyning portreti orqali inson qalbidagi yashirin egoizmning vizualizatsiyasi, Sibil Veyn va Bezil Xolluord fojialari jarayonidagi teskari evolyutsiyasi hamda o‘z lanatlangan taqdiridan qasos olish instinkti ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Oskar Uayld, gedonizm, estetizm, manipulyatsiya, ma’naviy tanazzul, portret ramzi, qasos akti, ruhiy proektsiyalash, intellektual egoizm

THE DESTRUCTION OF THE MASK OF BEAUTY: THE INTERPRETATION OF HEDONISTIC IDEALS IN THE WORK OF OSCAR WILDE

Yusupova Gulcharos Yunusali qizi
gulcharosyusupova003@gmail.com

Scientific supervisor: Kurbanova Feruza A‘zamovna
Kokand State University

Abstract: This article examines the contradictions between external aesthetic appeal and internal moral decay through the lens of Oscar Wilde's novel "The Picture of Dorian Gray". It explores the hedonistic ideas embodied in the character of Lord Henry, analyzing his manipulative influence on the human mind and psyche, as well as its destructive consequences from a philosophical and psychological perspective. Furthermore, the study uncovers the hidden egoism within the human soul depicted through the protagonist, the visualization of this ego, and the reverse evolution observed during the tragic fates of Sibyl Vane and Basil Hallward, alongside the instinct of seeking vengeance upon one's cursed destiny.

Keywords: Oscar Wilde, hedonism, aestheticism, manipulation, moral degradation, portrait symbolism, act of vengeance, psychological projection, intellectual egoism

XIX asr oxiri ingliz adabiyotining iste'dodli vakili shoir, nosir, dramaturrg va adabiy tanqidchisi sifatida tanilgan Oskar Uayld o'zining "Dorian Greyning portreti" (1890) romani orqali inson ruhiyatining eng qorong'u qatlamlarini ochib berdi. Yevropa estetik harakati davrida yaratilgan ushbu asar "san'at san'at uchun" g'oyasining cho'qqisi bo'lishi bilan bir qatorda, mutlaq erkinlik va cheksiz lazzatga intilishning fojiaiy oqibatlarini ko'rsatuvchi mukammal falsafiy-psixologik tahlildir. Roman markazida insoniyat tarixida doimiy bahs-munozaralar ga sabab bo'lib kelgan gedonizm falsafasining zamirida lazzatlanish, huzur va zavq g'oyalari tahlili yotadi [1]. Ushbu maqolada insonlardagi tashqi go'zallik va ma'naviy poklik o'rtasidagi mutanosiblikning buzilishi, aniqrog'i, gedonistik g'oyalarning inson ongi va qalbini qanday qilib sehlalab, uni tubsiz jarlikka yetaklashi asar tahlili orqali yoritib beriladi. Insonlar ko'pincha tashqi jozibaga mahliyo bo'lib, uning zamirida g'oyat badbashara maqsadlar va xarakterlar yashiringanini anglamaydilar. Asarda Lord Genri Uotton obrazi orqali namoyon bo'ladigan yashirin, manipulyativ kuch Dorian Greyning ichki egoistik tushunchalarini qanday qilib yuzaga chiqargani va uning "go'zallik niqobi" ostidagi ma'naviy tanazzuli portret evolyutsiyasi misolida ko'rsatib o'tiladi.

Roman syujetining asosini san'atning insonga ko'rsatadigan qudratli ta'siri tashkil etadi. Bezil Xolluord tomonidan chizilgan mukammal portret Dorian Grey uchun shunchaki uning tashqi qiyofasi emas, balki o'zligini anglash ko'zgusiga aylanadi. Biroq, bu anglash jarayoni Lord Genri Uottonning gedonistik g'oyalari ta'sirida mutlaqo boshqa tomonga burilib ketadi. Shuni alohida ta'kidlash joizki, Dorian qalbida tuban, egoistik (xudbinlik) tushunchalar avvalboshdanoq yashirin tarzda mavjud edi. Lord Genri esa shunchaki ushbu yashirin xususiyatlarni shakllantirishda, ularni yuzaga chiqarishda asosiy katalizator va yo'l ko'rsatuvchi rolni o'ynadi. Ilmiy manbalarda ta'kidlanganidek, manipulyatsiya - insonni ma'lum xatti-harakatlarga bilvosita undash orqali bir tomonlama yutuqqa erishishga qaratilgan psixologik ta'sir bo'lib, uning eng xatarli jihati shaxs yaxlitligining buzilishi va ichki parokandalikka sabab bo'lishidir [2]. Aynan Lord Genrining yoshlik va tashqi go'zallik haqidagi jozibali nutqi Dorianning ongida chuqur iz qoldiradi va uni o'z jismoniy jozibasiga butkul zanjirlab qo'yadi. U o'zining jismoniy go'zalligini abadiy saqlab qolish evaziga o'z qalbi va vijdonini garovga qo'yadi. Bu jarayon gedonizmning ilk va eng xavfli tuzog'idir - inson tashqi shaklni ichki mazmundan ustun qo'ya boshlaydi.

Odamlar tabiatan go'zallikka mahliyo bo'lishga, unga sig'inishga moyildirlar. Biroq jozibali tashqi ko'rinish ko'pincha qora niyatlar va chirkin xarakterlarni

yashiruvchi niqob vazifasini o'taydi. Tilshunoslik mezonlariga ko'ra, estetizm - san'atda va hayotda mazmun hamda g'oyaviylikni chekkaga yig'ishtirib qo'yib, faqat tashqi shakllarga berilishni anglatadi [3]. Romandagi afsonaviy portret aynan mana shu yashirin ma'naviy inqirozning, ya'ni mazmundan voz kechib, faqat shaklga sig'inishning fosh etilgan niqobidir. Dorian Grey har safar gunoh sodir etganda, uning yuzi o'zgarmaydi - u jamiyat ko'zida hamon farishtadek pokiza, go'zal yigit bo'lib qolaveradi. Ammo uning o'rniga portret o'zgara boshlaydi. Portretidagi ilk o'zgarish - Sibil Veynning o'limidan so'ng uning lab chetida paydo bo'lgan shafqatsiz tanaffus (istehzo) bilan boshlanadi. Dorian har bir yomon xulqi, afyunxonalaridagi buzuqliklari va odamlarning hayotini barbod qilishi ortidan portretga qaraganida, unda yangi ajinlar, qonli dog'lar va badbashara ifodalarni ko'radi. Portret Dorian amalga oshirgan badbashara maqsadlarning moddiylashgan shaklidir. Insonlar Dorian ko'chada yurganda uning husniga qarab taajjublanishadi, uning ortida qanday jirkanch maxluq yashiringanini bilishmaydi. Portret esa sirtqi go'zallik ortidagi haqiqiy chirkin qalbni muhrlab boruvchi ilohiy adolat ko'zgusidir.

Dorian Grey hayotni haqiqiy borligicha emas, balki Lord Genri o'rgatgan "estetik ko'zoynak" orqali ko'ra boshlaydi. Buning eng yaqqol isboti - uning Sibil Veynga bo'lgan munosabatidir. Dorian Sibilni shaxs sifatida emas, balki sahnadagi obrazlari (Juletta, Ofeliya) uchun, ya'ni shunchaki "san'atkor" sifatida qadrlardi. Biroq, haqiqiy sevgi Sibil Veynning soxta sahna rollarini inkor etishiga sabab bo'ladi. Qiz hayotda haqiqiy tuyg'uni ko'rgach, sahnadagi sun'iylikni ijro eta olmay qoladi va uning aktyorlik mahorati so'nadi. San'at ko'chib, hayotning oddiy realligi namoyon bo'lgan o'sha lahzada Dorian Greyning haqiqiy chirkin va egoistik qalbi fosh bo'ladi. U qizni shafqatsizlarcha tashlab ketadi. Tashqi ko'rinishi mukammal bo'lgan yigit, o'z estetik lazzatiga mos kelmagani uchun ojiza bir qizning qalbini parchalab tashlaydi. Sibilning o'z joniga qasd qilishi ortidan esa, Dorian Lord Genrining manipulyatsiyasi ta'sirida bu fojiani "hayot dramasining go'zal bir qismi" deb qabul qiladi va o'zini zarracha ham aybdor sanamaydi.

Dorian Greyning ma'naviy tanazzuli faqatgina shaxsiy hayodagi buzuqliklar bilan cheklanib qolmaydi, balki u o'z do'sti va uning go'zalligini kashf etgan rassom Bezil Xolluordni o'ldirish darajasiga yetadi. Mazkur fojia tasodif emas, balki Dorianning ongida uzoq vaqt davomida pishib yetilgan yashirin nafratning mahsulidir. Dorian aqlan Bezildan nafratlana boshlagan edi, chunki u o'zining bugungi chirkin holati, lanatlangan taqdiri va dahshatli surat uchun aynan rassomni aybdor deb bilar edi. Psixologik tadqiqotlarda ta'kidlanganidek, proektiv metodlar inson ongsizligi bilvosita ta'sir ko'rsatib, shaxsning o'z ichki dunyosini aks ettirishiga xizmat qiladi va bunda proeksiya subyektning o'z shaxsiy ehtiyoj hamda illatlarini boshqalarga ko'chirishi sifatida namoyon bo'ladi [4]. Aynan shu nuqtai nazardan, Dorian o'zining ma'naviy tanazzuli va gunohlari yukini vizual tasvir

yaratuvchisi bo'lgan Bezilga ko'chiradi va undan o'ch olishni istaydi. Dorian yashirin xonada portretni Bezilga ko'rsatganda, uning niyati shunchaki sir ochish emas, balki "baribir bu endi o'ladi, mayli ko'rsin" degan sovuqqon reja edi. Bezil suratdagi o'zgarishlarni ko'rib, uni tavba qilishga chaqirganida, Dorian qalban qattiq tahqirlanadi. Haqiqiy nuqsonli qiyofaga ega insonga uning kamchiliklari aytilsa, u qanchalik alam va tahqirni his qilsa, Dorian ham o'z ruhining tubanligini rassom tilidan eshitganda xuddi shunday holatga tushadi. Bezilning o'ldirilishi - bu global qasos aktidir. Dorian Bezilning o'limi orqali hayotdan, ma'naviy degradatsiyaga uchragan surat uchun uning yaratuvchisidan va o'zining barcha yomon xotiralaridan o'ch oladi [5].

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, Oskar Uayldning "Dorian Greyning portreti" romani inson ongi va ruhiyati ustidan o'tkazilgan eng xavfli intellektual tajribalardan birini ko'rsatib beradi. Insonlar ko'pincha tashqi go'zallikka mahliyo bo'lib, uning zamirida yashiringan badbashara maqsadlar va xarakterlar haqida o'ylamaydilar. Dorian Grey portreti mana shu jamiyatga xos bo'lgan chalg'ish va ichki chirkinlikning yaqqol isbotidir. Lord Genrining gedonistik falsafasi Dorian qalbida avvaldan mavjud bo'lgan yashirin egoistik tushunchalarni shakllantirdi va uni o'z vijdonidan qochishga majbur qildi. Biroq inson o'z qilmishlaridan butunlay qutula olmaydi. Dorian portretga (o'z vijdoniga) pichoq urganida aslida o'zini o'ldiradi va o'lim lahzasida hayot uning haqiqiy chirkin qiyofasini o'z jismiga qaytaradi.

Yozuvchi bu romani orqali faqatgina XIX asr Yevropa estetik harakati tamoyillarini aks ettirib qolmay, balki inson tabiati va ma'naviyati bilan bog'liq abdiy fojiani ham ochib bergan. Insoniyatni "qalb sofligi va ma'naviy mas'uliyat yo'qolgan joyda tashqi go'zallik faqatgina tanazzulni yashiruvchi vaqtinchalik niqobdir" deya ogohlantirgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ochilova B.M. Axloq falsafasi: O'quv qo'llanma. - Toshkent: "Ijod-print", 2019. - 160 b.
2. Oyina.uz elektron portali. Qomus bo'limi, 27.02.2023.
3. O'zbek tilining izohli lug'ati. E harfi Izoh.uz.
4. Yadgarova O.I., Salimova S.X. Insonning ruhiy holatini o'rganishda proektiv metodlarning ahamiyati // Integratsiyalashgan ta'lim va tadqiqotlar jurnali. - 2023. - №2(10). - B. 1-2.
5. Uayld O. Dorian Greyning portreti: roman. - Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2019.